

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті проаналізовано стан навколишнього середовища розглядаються основні положення Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату, наведено рекомендації щодо активізації виконання зобов'язань Кіотського протоколу підприємствами агропромислового комплексу.

Ключові слова: якість, система екологічного управління, шкідливі викиди, Кіотський протокол, гнучкий механізм, агропромисловий комплекс.

Вступ. Якість навколишнього середовища є безперечною характеристикою якості життя людей у всіх країнах світу. Важливість цього питання обумовлена тими процесами, які відбуваються зараз у світовій економіці: процесами глобалізації та євроінтеграції, жорсткою конкуренцією на зовнішніх ринках, гармонізацією вимог стандартів до промислової продукції, врахуванням якості навколишнього природного середовища у системах управління якістю, системах екологічного управління, інтегрованих системах управління тощо. Станом на 31.03.2008 р. тільки 47 вітчизняних підприємств (за даними Реєстру Системи сертифікації УкрСЕПРО) мають чинні сертифікати на систему екологічного управління, в тому числі 4 підприємства харчової промисловості.

Екстенсивний тип розвитку економіки України обумовив нераціональне природокористування. Період становлення України як незалежної держави серйозно ускладнився екологічною кризою в нашій країні, тобто критичним станом взаємовідносин суспільства з природою. Без вирішення питань зменшення антропогенного тиску на навколишнє середовище та адаптації до цих змін перехід до сталого розвитку стає проблематичним. Техногенний тиск на території України у шість-сім разів перевищує рівень розвинених європейських держав [3]. Екологічна складова національної безпеки перетворюється на один з домінуючих чинників внутрішньої та зовнішньої політики держави. При цьому потрібно зважувати, що екологічні проблеми України частково обумовлюють екологічний стан есеї Європи. Виключно важливе значення для вирішення проблеми пом'якшення антропогенного впливу на зміну клімату має впровадження Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

Постановка завдання. Питанням екологічної безпеки присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Значний внесок у їх вирішення внесли Дж. Дейлз, Р. Коуз, Я. Міколаш, О. Амоша, О. Балацький, В. Борякин, З. Герасимчук, З. Дорогунцов, Т. Галушкіна, О. Шапоренко. Неможливість одностороннього розв'язання екологічних проблем будь-якою країною обумовлює необхідність пошуку шляхів, що забезпечують оптимізацію економічної діяльності національних економік, сприяють стійкому розвитку країн світу з урахуванням міжнародних стандартів. Метою статті є дослідження екологічних наслідків

In article the condition environments is analyses, substantive provisions by the Kiotos report to the United Nations Frame Conventions about change of a climate, recommendations on activization of performance obligations by of the Kiotos report by the enterprises of agriculture are resulted.

Key words: quality, system of the ecological management, harmful emissions, the Kiotos report, the flexible mechanism, agriculture.

розвитку ключових секторів економіки, зокрема АПК, оцінка сучасного стану виконання Україною зобов'язань Кіотського протоколу.

Результати. Світові тенденції щодо стану природного навколишнього середовища притаманні і Україні. Надмірна концентрація промислових підприємств та автотранспорту на території країни призвели до великого антропогенного навантаження на довкілля. У 2007 р. шкідливі викиди у повітряний басейн країни здійснювали майже 11 тис. промислових підприємств України. Від них в атмосферу надійшло 4,8 млн.т шкідливих речовин, що на 10 тис.т або на 0,2 % менше ніж у 2006 р. та майже у 2 рази менше порівняно з 1990 роком (рис.1).

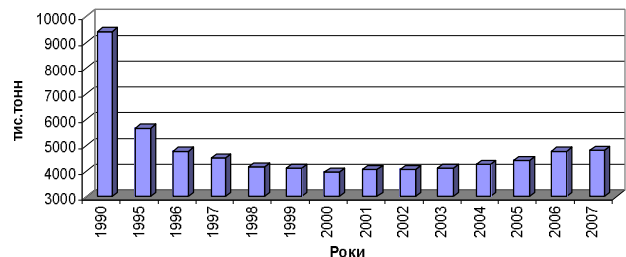

Рис. 1. Динаміка викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел забруднення, тис.тонн

Із загальної кількості шкідливих викидів 18,5 % належать до парникових газів та негативно впливають на зміну клімату. Зокрема, це метан (18,4 %) та оксид азоту (0,01 %). Крім цих речовин, в атмосферу надійшло 183,7 млн.т діоксиду вуглецю, який також впливає на зміну клімату (рис.2).

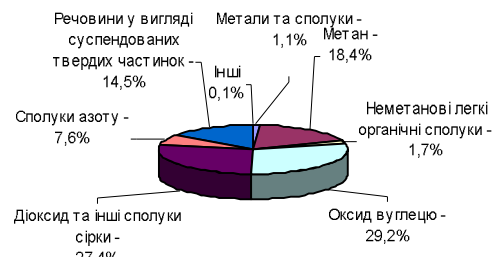

Рис.2. Структура викидів шкідливих речовин в атмосферу, 2007 рік

У розрахунку на квадратний кілометр території України підприємствами було викинуто 8,0 т шкідливих

речовин (у 2006 р. — 7,9 т), а на душу населення — 103,3 (у 2006 р. — 101,8 кг). В окремих регіонах надходження шкідливих речовин в атмосферу значно перевищили відповідні середні значення по країні. Зокрема, у Донецькій області обсяги викидів у розрахунку на квадратний кілометр були більшими у 7,8 рази, а на душу населення — у 3,5 рази, Дніпропетровській — відповідно у 4,4 та 3,2, Луганській — у 2,6 та 2,2, Івано-Франківській — у 2,4 та 1,9. У м. Києві щільність викидів на 1 км² території перевищила середній показник по країні в 4 рази і становила 31,7 тонн.

Збільшення шкідливих викидів в атмосферу порівняно з попереднім роком сталося в 14 регіонах країни, але найбільше — в Автономній Республіці Крим (на 34%), Закарпатській (на 71%), Черкаській (на 26%), Житомирській (на 25%), Чернігівській (на 22%), Івано-Франківській (на 22%).

До ключових секторів, які впливають на викиди та поглинання парникових газів в Україні відносяться:

1. Паливно-енергетичний комплекс та його підсектори (електроенергетика та тепlopостачання, вугільна промисловість).

II. Промисловість та її головні підсектори (гірничо-металургійний комплекс, хімічна промисловість, машинобудування та металообробка, промисловість будівельних матеріалів).

III. Будівельний сектор.

IV. Агропромисловий сектор.

V. Житловий сектор та комунально-побутове господарство.

VI. Транспорт.

VII. Інші сектори економіки

Якщо розглядати структуру викидів шкідливих речовин, то найбільші обсяги викидів мають переробна промисловість і виробництво та розподіл електроенергії, газу та води (рис. 3).

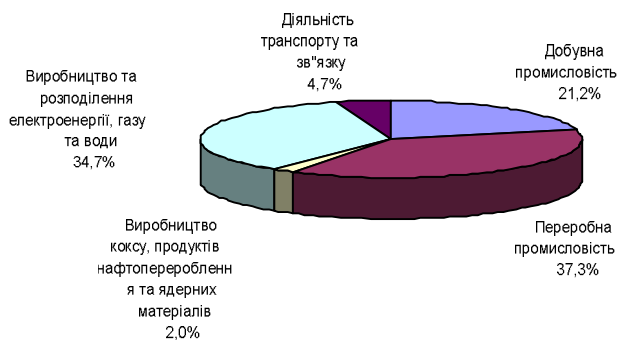

Рис. 3. Структура викидів шкідливих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення за видами економічної діяльності у 2007 р.

До найбільш суттєвих джерел забруднення атмосфери шкідливими викидами відносяться галузі паливно-енергетичного комплексу, металургія, хімічна і нафтопереробна промисловість, автотранспорт, промисловість будівельних матеріалів. Значні обсяги викидів мають і галузі агропромислового комплексу, в якому потенційними джерелами викидів парникових газів є спалювання органічного палива, тваринництво, вирощування рису, застосування мінеральних добрив та діяльність підприємств харчової промисловості.

З метою оцінити зміни стану довкілля в Україні організовано його моніторинг. Постановою Кабінету

міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1376 затверджено Державну цільову екологічну програму проведення моніторингу навколишнього природного середовища на 2008—2012 роки.

Управління якістю навколишнього середовища за допомогою ринкових механізмів активно використовується для вирішення глобальних і локальних екологічних проблем. Вперше вони були передбачені Кіотським протоколом, прийнятому в м. Кіото (Японія) у грудні 1997 р. як додаток до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату.

Кіотський протокол до Рамкової Конвенції ООН — міжнародна угода, яка передбачає стабілізацію викидів вуглекислого газу в атмосферу на рівні 1990 р., а потім поступове їх зменшення для запобігання зміні клімату нашої планети. Відповідно до протоколу для кожної країни встановлюється максимально допустима межа викидів. Всі розвинені країни і країни з перехідною економікою, які ратифікували цей документ, беруть на себе зобов'язання обмежити і зменшити викиди парникових газів у 2008—2012 роках.

За станом на 14.02.2006 року Протокол був ратифікований 161 країною світу, які є сукупно відповідальними за більш ніж 61% загальносвітових викидів. Помітним виключенням з цього списку є США й Австралія, які підписали, але не ратифікували Кіотський протокол. Турція приєдналася до Кіотського протоколу тільки в червні 2008р. під тиском ЄС, членом якого вона намагається бути.

Незважаючи на економічну та фінансову кризу Уряд країни приділяє багато уваги питанням охорони навколишнього середовища. Україна підписала Рамкову Конвенцію ООН з питань зміни клімату у червні 1992 року, Верховна Рада України ратифікувала її 29 жовтня 1996 року. Згідно з міжнародними вимогами Україна стала Стороною Кіотського протоколу. У базовому 1990 році Україна займала п'яте місце серед країн, за кількістю викидів парникових газів. У 1998 році завдяки зменшенню викидів Україна перемістилася на 10 місце, їй передували Сполучені Штати Америки, Росія, Японія, Німеччина, Канада, Великобританія, Франція, Італія та Австралія. Реальні викиди України в атмосферу у 2007 р. становили 47% обсягу 1990 року.

Країни Протоколу визначили для себе кількісні зобов'язання щодо обмеження або скорочення викидів на період з 1 січня 2008 р. до 31 грудня 2012 року. Мета обмежень — зменшити за цей період сукупний середній рівень викидів 6 типів газів (CO₂, CH₄, гідрофторвуглеводи, перфторвуглеводи, N₂O, SF₆) на 6,2% порівняно з рівнем 1990 року.

Цільові показники для окремих країн різні: країни Євросоюзу повинні скоротити викиди на 8%; Японія та Канада — на 6%; країни Східної Європи і Прибалтики — в середньому на 8%; Росія і Україна — зберегти середньорічні викиди в 2008—2012 роках на рівні 1990 року [4].

Тобто, для України дозволений рівень викидів парникових газів на 2008—2012рр. — 100% від рівня 1990 р. (для країн ЄС в цілому — 92%, Японії — 94%, Росії — 100). Країни, що розвиваються, включаючи Китай та Індію, обов'язків на себе не брали. Важливо підкреслити, що зараз мова йде тільки про 2008—2012 рр., а з 2013 р. буде нова угода, яка має бути укладена в грудні 2009 р. на конференції ООН у Копенгагені.

Київський протокол — перший міжнародний документ, що використовує ринкові механізми для вирішення глобальних екологічних проблем, так звані механізми гнучкості. Основними інструментами, передбаченими Київським протоколом є:

міжнародна торгівля квотами, згідно з якою держава або окремі господарюючі суб'єкти на його території можуть продавати або купувати квоти на викиди парникових газів на національному, регіональному або міжнародному ринках. Тобто, якщо країна не використовує на 100 % дозвіл на викиди парникових газів (квоту), то вона може продати її іншій країні. В реальності, країни що мають квоти (Росія, Україна, Білорусія, Польща, Румунія) досягли їх не за рахунок цілеспрямованої політики урядів, а за рахунок спаду та реструктуризації економіки після 1990 року. Екологічні організації виступають проти продажу таких квот, тому що на глобальному рівні це не призводить до додаткового зниження викидів парникових газів. Поки що Україна має резерв за квотами на викиди, але з підйомом економіки він швидко закінчиться;

механізми чистого розвитку — проекти із зниження викидів парникових газів, які виконуються на території однієї із країн, що розвивається;

проекти спільного впровадження — проекти із зниження викидів парникових газів, що виконуються на території однієї з країн повністю або частково за рахунок інвестицій другої країни.

Такі проекти є економічно вигідними обом країнам: підприємства, що приймають проекти отримують часткове фінансування за рахунок продажу знижень викидів, а країни (підприємства), що купують мають економічну вигоду, бо для досягнення аналогічного зменшення викидів підприємству потрібно було би докласти більших фінансових затрат.

Для забезпечення активізації виконання всіх умов, необхідних для повноцінної і ефективної участі у гнучких механізмах Кабінетом Міністрів України розроблено Національний план заходів щодо реалізації Київського протоколу до Рамкової конвенції ООН. Цей план передбачає: створення національної системи інвентаризації викидів і поглинання парни-кових газів; створення системи обліку викидів і поглинання (реєстру) парникових газів; формування інфраструктури проектів спільного здійснення; розробку національної системи торгівлі квотами парникових газів; регулярну підготовку національних повідомлень; розробку національного і регіональних планів пом'якшення наслідків зміни клімату; створення бази даних екологічно безпечних технологій.

Впровадження політики зниження викидів парникових газів є головним завданням України за Рамковою Конвенцією ООН. Зволікання з розробкою та реалізацією Національної та регіональних планів запобігання зміни клімату підвищує ризик негативних впливів на українську економіку внаслідок зміни клімату.

Згідно з вимогами Київського протоколу Україна здійснила інвентаризацію викидів і поглинання парникових газів, створила національний реєстр викидів і поглинання парникових газів, щорічно подає в Секретаріат Конвенції кадастри парникових газів. Міжнародне тестування (2007 р.) засвідчило, що Україна

може стати потенційним продавцем квот на викиди парникових газів, це дасть можливість залучати фінансові ресурси і сприяти впровадженню сучасних енергозберігаючих технологій, передусім в ті галузі, які є головними джерелами викидів парникових газів. Оскільки Україна є одним із самих великих постачальників вуглецевих одиниць на ринок, то теоретично вона може продавати значну їх кількість, але перепонує є необхідність направляти кошти, що отримуються від продажу на фінансування заходів щодо скорочення викидів. Провідні країни ЄС, Японія і Канада виявляють зацікавленість щодо придбання українських квот.

У рамках Європейського Союзу діє своя програма торгівлі квотами, яка є значною міжнародною системою торгівлі квотами парникових газів. Програма поширена на 25 країн Євросоюзу, більш як на 11500 джерел забруднення в індустріально розвинутих секторів виробництва [1].

Дуже показовий приклад Румунії і Болгарії. Доти, поки ці країни не були прийняті в Європейський Союз, вони заявляли, що мають зайві квоти, які продаватимуть. Але після входження в ЄС питання про продаж квот було знято тому, що у ЄС існує жорстке їхнє нормування. Високорозвинена Німеччина покупцем на ринку квот не буде. У країні давно і ефективно проводиться масштабні природоохоронні заходи. В той же час покупцями можуть бути Іспанія, Італія, Люксембург, Бельгія, Австрія, у яких дефіцит квот. США поки що не ратифікували Київський протокол. Нині у них діє механізм так званих добровільних скорочень, а також реалізуються регіональні програми торгівлі квотами [2].

Національним планом заходів передбачена участь України в спільних проектах. Україна приймає участь у виконанні спільних програм з багатьма країнами, що приєдналися до Рамкової Конвенції ООН, серед яких Канада, Нідерланди, Сполучені Штати Америки, Фінляндія та Швейцарія. Проекти спільного впровадження — це проекти із зниження викидів парникових газів, що виконуються на території України повністю або частково за рахунок інвестицій другої країни. Ці проекти окрім створення додаткового екологічного ефекту у виді скорочення викидів дозволяють залучати зовнішні фінансові ресурси в Україну. Особливе значення для країни мають механізми спільного впровадження для реалізації проектів з енергоефективності. Слід підкреслити, що потенціал проектів спільного впровадження є додатковим до тих заходів, які Україна самостійно здійснює в межах реалізації Комплексної державної програми з енергозбереження. На практиці запровадження норм і правил гнучких механізмів ускладнюється внаслідок принципових відмінностей у позиціях різних країн.

З метою активізації виконання вимог Київського протоколу в агропромисловому комплексі необхідно здійснення значних структурних перетворень: вдосконалення структури технологічних засобів і оптимізація рівня їх енергонасиченості, розробка раціонального агрегування машин, вдосконалення технологій сушіння і зберігання зерна; поліпшення нормування і обліку витрат паливно-енергетичних ресурсів; застосування надійних засобів зниження витрат паливно-мастильних матеріалів на транспортних роботах, переведення автомобілів з бензинових двигунів на дизельні та газобалонні;

використання вітродинунів, енергії води, сонця, альтернативних моторних палив з біомаси та інше.

Висновки. Протягом останніх десятиріч в Україні різко погіршився стан навколишнього середовища. Суттєвий вплив на нього мають промислові підприємства, і підприємства агропромислового комплексу в тому числі, через забруднення навколишнього природного середовища, що створює постійний техногенний тиск на довкілля. Орієнтовно рівень цього тиску в Україні за питомими параметрами перевищує показники розвинутих країн у декілька разів. А це створює загрозу екологічній безпеці в масштабах усієї держави. Тому необхідно класифікувати за єдиною ознакою екологічної безпеки діяльність усіх промислових підприємств, ідентифікувати екологічно найнебезпечніші, визначити серед них пріоритетні для застосування першочергових

заходів щодо зменшення їхнього шкідливого впливу на довкілля, прискорити розроблення і впровадження визнаної в усьому світі системи екологічного управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баршинов В. Теория и практика функционирования механизмов Киотского протокола в Российской Федерации // Менеджер-эколог. — 2008. — №7—8. — с. 9—12.
2. Бизнес готов сокращать вредные выбросы // Менеджер-эколог. №9. — 2008. — с. 3
3. Дідух Я. Глобальні зміни клімату. Що робити екологам? / Дзеркало Тижня. — 15.11.2008.
4. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату.

Надійшла до редколегії 20.02.2009 р.

УДК 331.101

З.В. Бевз, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

НАПРЯМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті висвітлюється сутність поняття «соціально-трудова відносина» в організаціях ринкової інфраструктури. Визначено основні наукові підходи до формування соціально-трудова відносин. Викладено напрями стабілізації соціально-трудова відносин в сучасних умовах

Ключові слова: соціально-трудова відносина, колективна трудова угода, стабілізація, економічна криза

Вступ. Економічно активне населення будь-якої країни, об'єднуючись тими чи іншими організаційними формами для спільної дії та взаємного обміну результатами своєї праці, не може не вступати у певні соціально-трудова відносина. Останні утворюють своєрідне «ядро» парадигми соціально-економічного розвитку країни в цілому, оскільки «саме від їх характеру та змісту безпосередньо залежить продуктивність праці, якість трудового життя, соціальна злагода в суспільстві». [1, С. 3]. Проблема їх оптимізації (зокрема, відносин між роботодавцями та найманими працівниками), за характеристикою багатьох науковців відноситься до «вічних» проблем, притаманних ринку праці. Проблема формування, розвитку соціально-трудова відносин завжди звертала увагу багатьох науковців. Про це свідчать праці таких авторів, як Д. Богиня, В. Данюк, М. Долішній, О. Грішнова, А. Колот, А. Михайлов, М. Семикіна та ін. Теорії науковців [1-3] спрямовані на формування дійсно партнерських, ефективних соціально-трудова відносин, які реально сприяють формуванню соціально орієнтованої ринкової розвиненої економіки.

Постановка завдання. Основною метою статті є висвітлення результатів дослідження щодо вивчення стану соціально-трудова відносин, принципів їх формування та напрямів стабілізації в сучасних умовах.

Результати. Аналіз літератури дозволяє узагальнити розуміння суті соціально-трудова відносин

The essence of conception of social-labour relations in organizations of market sphere is elucidating in the article. The main scientific points of view of forming social-labour relations are defined. The directions of stabilization of the social-labour relations are stated

Key words: socially labour relations, collective labour agreement, stabilizing, economic crisis

в наші дні: під соціально-трудова відносинами розуміють комплекс взаємовідносин між найманими працівниками і роботодавцями (суб'єктами і органами, що їх представляють) за участі держави (органів законодавчої і виконавчої влади), які пов'язані з наймом працівників, використанням та оплатою їхньої праці, відтворенням робочої сили і спрямовані на забезпечення соціальної злагоди, високого рівня та якості життя працівників, високої ефективності роботи підприємств.

За останній період часу зміст поняття «соціально-трудова відносина» значно трансформувалось під впливом змін економічного і соціального середовища. Перетворення ринкової економіки в соціально сприятливо відповідній трансформації і соціально-трудова відносин між людьми, і уявлень про людину: «людина економічна» все більше стає «людиною соціальною». Останнє схиляє нас до думки про необхідність зміщення аспекту досліджень поведінки людей. При трансформації системи виробничих відносин, що виникає у процесі створення матеріальних благ, у систему виробничо-трудова, соціально-виробничих, все більше зростає роль людського чинника, стосунків між людьми, які є носіями знань, моралі, етики, культури, трудового потенціалу. Виходячи з таких міркувань, цілком логічним є збагачення уявлень про відносина людей в процесі вироб-